

Predikanten måste sikta åt hjärtat

Risken med att fokusera enbart på renlärigheten när man predikar är att tron intellektualiseras och att människans innersta, hennes "hjärta" och viljeliv lämnas opåverkat. Det är en huvudtanke i det dr Timo Laato, lektor vid Församlingsfakulteten i Göteborg, skriver i denna artikel om olika predikotyper i historien, särskilt pietismens ofta missförstådda predikoideal, att sikta åt hjärtat och inte bara åt förståndet.

Kyrkan lever av ordet. Därför är kyrkans historia djupast sett predikans historia. Väckelser har uppstått där man har förstått att förkunna nådens evangelium rent och rakt in, klart och exakt. Den skickligheten växer fram endast i "Andens skola", där flit och ödmjukhet är nödvändiga dygder. Utan dem försvinner de bästa och största gåvorna ned i tvisternas och motsättningarnas bottenlösa avgrund. Gud ger ju inte sin ära åt avgudarna.

Liksom man kan lära sig mycket av all historia så också av predikans historia. Ett gemensamt drag för alla kyrkans främsta predikanter (om en liten förenkling tillåts i undervisande syfte) har varit att de vid sin evangelieförkunneelse har vädjat särskilt till sina åhörarens vilja. De har inte försökt att på ett billigt sätt manipulera sin församling genom diverse konstler och knep eller med ren vältalet bringa kyrkofolket i ett extatiskt tillstånd. Nej, vid sitt tal har de sökt komma åt hjärtat och till sist också träffat det. Människorna har på djupet nåtts av bibelordet. De inte endast hörde det, utan även

hörsammade det. De hade inte endast itutats andliga betraktelsesätt som byggt upp förståndet eller fått känslorna i svall. Nej, man hade predikat för dem om Guds stora frälsningsgärningar till vår salighet genom ett evangelium som vädjade till viljan.

Samtidigt som en predikant vädjar till sina åhörarens vilja, måste han nogsamt akta sig för att hamna antingen i den fria viljans snara (heresi) eller i egenrättfärdighetens fälla (legalism). Just härvidlag har hans skicklighet satts på prov och gör så ännu i dag! Hur skall man kunna förena en rätt lära och ett gripande tilltal? I grund är de ju samma sak men i praktiken har de ofta lett åt olika håll. Av den rena läran blev ett torrt konstaterande av att man har rätt, av det gripande tilltalet bedräglig villa. Därför är det en svår konst att predika, det fordrar ständigt bön och vaksamhet för att lyckas.

PONTOPPIDAN OM ATT "SIKTA ÅT HJÄRTAT"

Varför är det då så viktigt att vid förkunnelsen av evangelium vädja till viljan? Det klaraste svaret på den frågan ger troligtvis "Nordens biskop" Eric Pontoppidan (1698–1764) i sin bok *Collegium pastorale practicum*.¹ Där har han samlat all den lärdom han gav som ledning till blivande präster. Enligt den skulle de predika i kyrkan och sköta sitt kall. Biskop Pontoppidan konstaterar djupsinnigt att "det naturliga fördärvet har sina djupaste rötter just i viljan". Det är inte nog "att undfly villfarelse och att

Visst förstår jag med mitt förstånd vad som menas med efterföljelse. I mitt inre känner jag vidare klart och tydligt hur jag far vilse om jag inte följer. Men vill jag?

tänka rätt och riktigt". Därmed kan man väl göra vem som helst "rättrogen". Men för att kunna förhjälpa sina åhörare till att bli sanna kristna måste predikanten "med sina ord sikta åt hjärtat och icke blott åt förståndet". Endast på så sätt kan han genom Herrens nåd utträta att de blir "brinnande i Anden" (s. 111). "Allt måste ske i en evangelisk anda, utan bitterhet, förakt eller hån, ej heller med skämt och lättsinniga ord" (s. 112).

Enligt min mening är därmed sagt något mycket väsentligt, sådant som man nästan ingenstades hör idag. I bibel- och bekännelsetrogna kretsar tar man i dessa kyrkliga avfallstider med öppna armar emot var och en som på något som helst sätt framhåller sanningens ord. Så har även jag gjort och gör. Men mer sällan kommer någon att ens tänka på (och än mindre till att yttra) att det inte räcker att endast med förståndet omfatta eller med kraft och känsla tala om de andliga tingen. Man behöver verkligen komma åt "hjärtat" eller annorlunda uttryckt: viljan måste anpassa sig efter Guds sinne.

RENLÄRIGHETENS RISKER

Som jag ser det löper de bibel- och bekännelsetrogna rörelserna faran att anpassa sig efter den omgivande västerländska världens värderingar, till vilka hör just kunskapens övervärdering. I enlighet därmed anser man (något tillspetsat sagt) att för att förnya kyrkan är det nog med information, undervisning om den rena läran,

hur man ädelt försvarar att man har rätt. Somliga går ännu längre. De drar egna slutsatser av de sanningar som serverats dem, kommer fram till än detaljrikare och finare analyser, bryter kanske så småningom gemenskapen mellan sig och med andra, grundar en egen församling, och till sist finns i byn bara två troende: "Jag och min hustru, och inte ens på henne litar jag helt." Likväl är man fast övertygad om att Gud en gång skall välsigna min trohet mitt ibland alla lögnbröderna, och att han därtill en gång skall låta just min kyrka uppleva en aldrig tidigare skådad framgång.

I klarhetens namn må man veta att jag innerligt med Herrens överskådliga nåd hoppas bli den siste som förkastar den rena, klara läran. Ändå menar jag ärligt att problemet med det ovan något tillspetsat uttryckta kyrkliga förnyelseprogrammet sist och slutligen går ut på att det ensidigt koncentrerar sig på förståelsen. Man är inte ute efter, försöker inte ens, att nå "hjärtat".

Det skulle inte skada att stanna upp ett ögonblick och pröva sig själv efter evangeliets anda. Får Herren i sanning utträta sitt verk i mig? Kallar han verkligen mig till omvändelse? Är det dags att jag överger någon bestämd synd, försöker läka den skada jag åstadkommit, gå och be min nästa om förlåtelse? Dessa eller motsvarande frågor skall inte fattas som anvisning till en lagisk fromhet. Tvärtom leder de allt djupare in i evangeliets hemlighet: "Kom

och följ mig!” Kristi ord är en nådig kallelse till evig salighet. Den utmanar inte så mycket förståelsen och känslan som viljan. Visst förstår jag med mitt förstånd vad som menas med efterföljelse. I mitt inre känner jag vidare klart och tydligt hur jag far vilse om jag inte följer. Men *vill* jag? Kanske är det nog för mig att hänge mig åt min andliga hjärngymnastik och därvid bygga upp förtjusande vackra luftslott inför den uppslagna Bibeln!

PIETISMENS SVAGHET OCH DESS VERKLIGA ÄRENDE

Javisst, nu ser vi ”pudeln kärna”. Här återfanns och återfinns den bibliska och kyrkliga pietismens utmaning. En vantolkad renlärighet på 1600-talet råkade på sina håll i en intellektualism (= överbetoning av förståelsen) som hade sken av andlighet. I så fall förstelnades den i sin egen omöjlighet och stannade i förnöjelsen att ha rätt. Pietismen tog med sig ”hjärtat” in i kyrkan. Den tog åter upp frågan om viljans anpassning till de ortodoxa läroarna. Tyvärr slutade senare den s.k. radikalpietismen i en botenlös lagisk och extatisk andlighet. Den ledde till total skilsmässa från kyrkan (något som märkligt nog idag sker mest i de kretsar som mer än andra skäller på pietismen). Trots sådana sidospår var den verkliga väckelsen som bröt fram på 1700-talet och därefter en verkan av de predikningar i vilka man noga tog till vara Pontoppidans och hans likars pastorala regler.

Givetvis behövs förståelse, men Gud vill åt människans hjärta, *bela* hjärtat. När man läser den äkta pietismens uppbyggelse-litteratur ur denna synvinkel, öppnar den sig på ett helt nytt sätt. Här är det faktiskt inte tal om lagisk kristendom eller trång religiositet utan om det rena evangeliets förkunnande, så att budskapet bär fram ända in i ”friden och friheten”. Då stannar det inte vid blotta förståelsen. Därtill har det skett en grundläggande förvandling inne i ”hjärtat”, den nya födelsen. Man ville rakt inte flytta förkunnelsens tyngdpunkt (fast även

detta förvisso kunde förekomma) från evangeliets löften och förtroendet för nådemedlen till den enskildes oavbrutna utforskning av sitt eget inre och den ovisshet som alltid följer av mänskligt handlande. Snarare syftade man till att få evangeliets löften och den nåd nådemedlen skänkte att bli just ”hjärtats” dyrbaraste skatt. Här finner vi nyckeln till att förstå pietismen som med sina bättre och sämre sidor så ofta och så mycket har blivit kritiserad. Särskilt i den akademiska teologin har man hittills inte riktigt förmått att utforska 1700-talets väldiga väckelser.

FÖR VIDARE STUDIUM

Den som vidare vill fördjupa sig i detta ämne kan läsa Dietrich Bonhoeffer, *Efterföljelse* (övers. Y. Eggehorn. Verbum: Stockholm, 1995), kapitel ”Den dyra nåden” (25–36) och ”Kallelsen att följa Jesus” (37–55), särskilt beskrivningen av ”en vanlig situation i dagens kristna själavård” (47–48). Bonhoeffers resonemang (även om han inte använder samma terminologi) bygger egentligen på den förra skillnaden mellan vilja, förstånd och känsla. Jag förstår nog behovet att tro. Jag känner också behovet att tro. Men jag vill sist och slutligen inte tro, ty jag vill inte följa Kristus. Det är (nästan) omöjligt att bryta motståndet om man inte angriper det i dess högborg. Därför skall Guds ord predikas till ”hjärtat” och inte bara till ”hjärnan”.

Timo Laato

Lektor, Församlingsfakulteten, Göteborg.

Artikeln har tidigare varit publicerad i Svensk Pastoraltidskrift nr 15–16/2012, s. 469–471.

1. I förkortat och språkligt reviderat sammandrag, utgiven av Samfundet LIBRIS. [Kivik] 1981.